

Konferencija Maks-Plank grupe za „Kriminologiju Balkana (Balkan Criminology)“

U Zagrebu je u periodu od 28.08 do 30.08.2014. godine održana prva konferencija Maks-Plank grupe za „Kriminologiju Balkana (Balkan Criminology)“ na temu „Mapiranje kriminologije na Balkanu“. Predstavnik Srbije na ovoj konferenciji bila je asistent Natalija Lukić, koja je imala izlaganje na temu „Criminology and Crime in Serbia“. Članak na istu temu, čiji su koautori prof. dr Đorđe Ignjatović i asis. Natalija Lukić, biće objavljen u zborniku radova svih učesnika na konferenciji. U tekstu će najpre ukratko biti predstavljen koncept i ciljevi ove grupe, a potom će biti ukazano na zaključke do kojih se došlo na prvoj godišnjoj konferenciji.

Maks-Plank grupa za „Kriminologiju Balkana“ osnovana je od strane Maks-Plank instituta za strano i međunarodno krivično pravo u Frajburgu, Nemačka i Pravnog fakulteta Univerziteta u Zagrebu 2013. godine. Grupa je predstavljena najpre u Frajburgu, a potom i na Pravnom fakultetu u Zagrebu kada je i prvi put došlo do susreta svih učesnika. Ovaj projekat je stvoren sa ciljem sprovođenja naučnih istraživanja i razvoja regionalne saradnje u oblasti kriminologije i krivičnog pravosuđa. Potrebno je naglasiti da „Kriminologija Balkana“ ne predstavlja neku opštu kriminologiju ovog regiona, već kriminologiju koja za predmet proučavanja ima segmente kriminalnog fenomena koji su karakteristični za ovaj deo evropskog kontinenta. U centru interesovanja su tri oblasti, koje su od značaja kako za zemlje u regionu, ali i za ostale evropske države. Prva oblast obuhvata pitanje nasilja, organizovanog kriminaliteta i ilegalnih tržišta, druga osećaj i percepciju

o bezbednosti i kriminalitetu, dok je treća oblast posvećena istraživanju kažnjavanja na međunarodnom planu. Pored navedenog, cilj je da se Maks-Plank grupa za „Kriminologiju Balkana“ u budućnosti uključi u značajne kriminološke kvantitativne studije, kao što su Evropski izvornici o kriminalitetu i statistici krivičnog pravosuđa i Međunarodne studije o žrtvama (ICVS).

Posle pozdravnog obraćanja učesnicima konferencije od strane rektora Univerziteta u Zagrebu prof. dr Alekse Bjeliša kao i dekana Pravnog fakulteta prof. dr Hrvoja Sikirića, izlaganje je imala vanredna profesorica Anna-Maria Getoš, koja ujedno i rukovodi projektom „Kriminologija Balkana“. Predmet izlaganja odnosio se na davanje uopštenih podataka, prvenstveno u pogledu stanja kriminologije u balkanskim državama, a na osnovu priloga koje su ranije dostavili svi učesnici. No, u pitanju nije bio komparativni pristup imajući u vidu da nije postojala ni unapred određena metodologija za izradu priloga. Getoš se na početku izlaganja osvrće na pitanje teritorijalne i predmetne pokrivenosti projekta. Prva se odnosi na podelu na balkanske i sa druge strane na susedne zemlje. Podela nije izvršena prema teritorijalnim već kulturalnim granicama, odakle proizlazi da se većina zemalja učesnica u projektu svrstava u kategoriju balkanskih država, dok Italija, Slovenija, Mađarska i što je posebno neobično Hrvatska, koja rukovodi projektom „Kriminologija Balkana“, čine tzv. susedne države. Srbija i Rumunija su primeri svrstavanja u obe kategorije. Čini se da bi u ovakvoj situaciji možda bilo adekvatnije da

je projekat bio imenovan kao „Kriminologija Jugoistočne Evrope“. Za razliku od teritorijalne, predmetna pokrivenost je veća, jer su predstavnici svih država (osim Italije) analizirali i stanje kriminologije i stanje kriminaliteta u svojim državama.

Presek podataka dobijenih od svih država učesnica omogućava izvođenje određenih zaključaka. Prvo, u pogledu statusa kriminologije kao naučne discipline, nesporno je da je ona prevashodno povezana sa pravom, jer je uključena u nastavni program svih pravnih fakulteta u regionu. U većini država izučava se i na policijskim akademijama odnosno fakultetima za bezbednost, dok se kao naučna disciplina koja čini sastavni deo i nastavnog programa na fakultetima za sociologiju pojavljuje samo u Srbiji i Grčkoj. Za najveći broj država je karakteristično da ne postoje specijalizovane studije za kriminologiju. Čak i u okviru doktorskih studija student koji se opredeli za ovu naučnu disciplinu stiče titulu doktora pravnih nauka ili sociologije. Primetno je da većina zemalja učesnica ima nekoliko udžbenika iz kriminologije, ali se pretežno radi o starijim izdanjima koja nisu usklađena sa aktuelnim saznanjima iz ove oblasti. Situacija je slična i na polju naučnih časopisa među kojima gotovo da nema onih koji bi primarno bili posvećeni objavljivanju kriminoloških radova. Naučna istraživanja postoje i sprovode se u raznovrsnim kriminološkim oblastima, ali je takođe primetno nepostojanje neke strategije ili koordinacije po ovom pitanju. Pregled podataka omogućava uočavanje i zajedničkih problema u pogledu stanja kriminaliteta gde se na prvom mestu pojavljuju korupcija, organizovani kriminalitet i maloletnička delinkvencija, dok se na planu krivičnog pravosuđa kao problemi javljaju prikupljanje statističkih podataka, korupcija i nedostatak transparentnosti kao i prenaseljenost zavodskih ustanova. Što se tiče nekih detaljnijih poređenja u pogledu stanja kriminaliteta, to nije bilo moguće učiniti zbog različitih pristupa koji su autori priloga zauzeli kao i podataka koje su koristili. Prilozi su pored toga često obuhvatali i podatke koje se odnose na stanje u krivičnom

zakonodavstvu. Tako je predstavnica Rumunije između ostalog govorila o izmenama Krivičnog zakonika svoje zemlje, dok je predstavnik Albanije govorio o krivičnom delu ilegalnog organizovanja igara na sreću u toj državi.

U obraćanju koje je imao profesor H. J. Albrecht, jedan od direktora Maks-Plank instituta za međunarodno i uporedno krivično pravo u Frajburgu, akcenat je bio na pitanju da li kriminološki pristup na Balkanu treba da bude kopija evropskog ili je bolje zauzeti inovativni pristup. Iako je inovacija bolje rešenje, preuzimanje zapadnoevropskih modela pretpostavlja prethodno postojanje kakve „kriminologije Zapadne Evrope“, dok se zapravo može govoriti samo o nacionalnim kriminologijama. Profesor H. J. Albrecht je dao pregled i određenih statističkih podataka o kriminalitetu i krivičnom pravosuđu za sve delove evropskog kontinenta na osnovu kojih se može zaključiti da je situacija najlošija na Balkanu. Ipak, nedostaju podaci o tome kako je izvršeno razvrstavanje evropskih država u regione kao i podaci za svaku državu pojedinačno. Dalje je navedeno da se ne može govoriti o nekom posebnom „balkanskom identitetu“, ali da ovaj deo Evrope odlikuju sledeće karakteristike: istorija konflikata u izgrađivanju država, periferna lokacija, društvena i religiozna heterogenost kao i postojanje manjina, odvojenost društva od države, otpor ka modernizaciji, sklonost ka nasilju. Predlog je da se u pogledu istraživanja u balkanskim zemljama zauzme integrativni pristup koji podrazumeva sa jedne strane prihvatanje opštih metoda za istraživanje poput studija o samooptuživanju i studija o žrtvama, a sa druge strane je neophodno usmeriti istraživanja ka specifičnim oblastima kao što su država, društvo i kriminalitet (u vezi sa tim je i organizovani kriminalitet), krijumčarenje i ilegalna tržišta, percepcija o različitosti, izgradnja mira i stabilnosti.

Drugog dana konferencije izlaganja su imali istaknuti kriminolozi iz država koje nisu uključene u projekat „Kriminologija Balkana“, kao i većina predstavnika iz regiona. Detaljnije ćemo ukazati na izlaganje

koje je imao profesor J. Van Dijk u pogledu kriminaliteta i poverenja u rad policije u balkanskim državama. Predstavljani su podaci Međunarodne studije o viktimizaciji iz 2000. godine. Kada je u pitanju generalna viktimizacija, na prvom mestu se nalazi Albanija iza koje odmah sledi Srbija, dok su na dnu lestvice Hrvatska, Mađarska i Grčka. Kada se pogleda prosek viktimizacija u balkanskim državama (Albanija, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Makedonija, Rumunija, Srbija, Slovenija, Turska) u odnosu na Evropu i svet može se zaključiti da je situacija najmanje alarmantna upravo na Balkanu. Podaci su predstavljani i za ona krivična dela za koja se smatra da zastupljena u regionu. Na prvom mestu to je korupcija. Ova krivična dela najrasprostranjenija su u Albaniji, zatim Rumuniji i Srbiji, dok je najpovoljnija situacija u Sloveniji, Mađarskoj i Turskoj. Što se tiče prevare potrošača, na prvom mestu po broju viktimizacija ovim delom je naša država, slede Albanija, Rumunija i Hrvatska, dok su ispitanici najmanje prijavljivali ovo delo u Sloveniji i Turskoj. Organizovani kriminalitet najrasprostranjeniji je po dobijenim podacima u Albaniji, Turskoj i Rumuniji, a situacija je opet najpovoljnija u Sloveniji. Što se tiče ubistava, najviše ih je bilo u Albaniji, Bugarskoj i Turskoj, a najmanje u Grčkoj.

U poređenju sa evropskim i svetskim prosekom rezultati su sledeći: balkanske države po pitanju korupcije imaju isti prosek kao i u svetu (16), ali je to znatno više u odnosu na ostale evropske države (5); prevara potrošača (29) je viša i u odnosu na svetski prosek (23) i u odnosu na evropski (16); organizovani kriminalitet (60) je takođe zastupljeniji u odnosu na ostale svetske (54) i evropske države (35). Ubistvo je u balkanskim državama (2.7) nešto zastupljenije u odnosu na ostale evropske države (2.5) ali je znatno manje prisutno u odnosu na svetski prosek (8.2). Podaci su predstavljani i u pogledu poverenja u rad policije koje je podeljeno na tri komponente: prijavljivanje krivičnih dela, mera u kojoj su žrtve zadovoljne radom policije i mišljenje javnosti o radu policije. Žrtve su u najvećem broju slučajeva krivična dela prijavljivale

u Mađarskoj i Sloveniji, dok su se najređe obraćale policiji u Albaniji. Srbija se nalazi na drugom mestu odmah iza Albanije, ali je broj prijavljivanja žrtava bio skoro duplo veći u poređenju sa Albanijom, što našu državu ipak približava onima koje se nalaze u središnjem delu ove kategorije. Žrtve u Sloveniji su bile najzadovoljnije radom policije, a žrtve u Bugarskoj najmanje.

Trećeg dana je izlaganje na konferenciji imao i istaknuti italijanski kriminolog profesor Ernesto Savona. On je govorio o investicijama italijanskih mafijaških organizacija u evropskim zemljama. Podaci su dostupni samo za određeni broj država ovog kontinenta među kojima su Francuska, Nemačka, Španija, Velika Britanija, Švajcarska, Portugal i naravno Italija. Od zemalja u regionu podaci su predstavljani za Rumuniju, Hrvatsku i Albaniju. Savona je dao prikaz koja tačno mafijaška organizacija iz Italije (Camarra, Cosa Nostra, Ndrangheta i kriminalna organizacija koja deluje na teritoriji Apulije) ima ulaganja u navedenim državama i o kojim se legalnim aktivnostima radi. Pored toga, dat je isti pregled za investicije ruskih / gruzijskih i kineskih kriminalnih organizacija u evropskim zemljama. U ovom slučaju nedostaju podaci za bilo koju državu u regionu. Posle izlaganja profesora Savone, usledile su prezentacije predstavnika država koje učestvuju u projektu.

Istog dana je predavanje održao i dr Michael Kilchling sa Maks-Plank instituta za strano i međunarodno krivično pravo u Frajburgu. On je govorio na temu finansiranja naučnih projekata na nivou Evropske unije. Ukazano je da prijavljivanje za dobijanje finansijskih sredstava u velikom broju slučajeva zavisi od statusa koji država koja aplicira ima u odnosu na EU. Takođe, najveći broj projekata podrazumeva delimično snošenje troškova od strane zemalja koje se prijavljuju za dobijanje sredstava pri čemu je na konferenciji konstatovano da je taj uslov za većinu balkanskih država teško ostvariv. Na kraju trećeg dana konferencije doktoranti Pravnog fakulteta u Zagrebu, od kojih je većina i zaposlena na ovoj instituciji, izložili

su projekte svojih doktorskih disertacija čije teme pokrivaju oblasti koje su značajne za projekat „Kriminologija Balkana“.

Trodnevna konferencija završena je uz usvajanje nekoliko predloga kao i zaključaka u pogledu buduće saradnje. Učesnici su se složili da bi dalja saradnja mogla da se odvija u okviru manjih radnih grupa, jer je ovakav način rada efikasniji i ne podrazumeva nužno prisustvo svih predstavnika država učesnica projekta. Iako je bilo ideja o osnivanju časopisa, odlučeno je da se najpre započne sa objavljivanjem novosti iz svih zemalja koje su uključene u projekat. Takođe, postignuta je i saglasnost u pogledu osnivanja posebne radne grupe „Kriminologija Balkana“ u okviru Evropskog udruženja za kriminologiju, što je u međuvremenu i učinjeno sa ciljem omogućavanja učesnicima projekta da na redovnim konferencijama ovog udruženja mogu da se sastanu i diskutuju o aktuelnim pitanjima vezanim za „Kriminologiju Balkana“. Planirano je i da se do kraja 2014. godine sastave trilateralni sporazumi i pošalju svim učesnicima projekta. Što se tiče predloga za temu istraživanja za sledeću godišnju konferenciju razmatrano je da to bude neka od kriminalnih aktivnosti za koju je istaknuto da predstavlja zajednički problem u svim zemljama regiona, a konferencija bi trebalo da se održi ili u Bukureštu ili u Sarajevu. Kao i za prvu konferenciju, i ovog puta će učesnici projekta sami odabrati metodologiju za izradu priloga. Ovo je delimično uslovljeno i dostupnošću podataka o kriminalitetu u zemljama učesnicima, kao i donekle različitim krivično

pravnim rešenjima. To svakako onemogućava vršenje komparacije stanja kriminaliteta u regionu, ali će bez obzira na ovaj nedostatak buduća saradnja sigurno predstavljati značajan pomak u razvoju kriminologije u ovom delu Evrope.

U okviru projekta „Kriminologija Balkana“ planirano je održavanje kurseva za studente iz svih država uključenih u projekat. Prvi takav kurs održan je ove godine u Dubrovniku, a nekoliko predstavnika iz regiona je održalo studentima predavanja na temu osnova metodologije, fenomenologije i etiologije u kriminologiji. Studenti Pravnog fakulteta u Beogradu nisu prisustvovali navedenim predavanjima, jer je predviđeno da sami snose troškove učestvovanja na ovim kursovima što je za zainteresovane studente bilo teško ostvarivo.

Projekat „Kriminologija Balkana“ predstavlja dobru mogućnost za saradnju zemalja u regionu u oblasti kriminologije. Od posebnog je značaja što se, kako i rezultati prve konferencije pokazuju, većina država učesnica projekta suočava sa sličnim problemima na planu kriminaliteta i njegovog suzbijanja. To omogućava istraživanja istih problema, razmatranje načina za njihovo rešavanje kao i uopšte razmenu iskustava. Očekivano je da će kroz odvijanje različitih aktivnosti koje su predviđene ovim projektom biti realizovani pomenuti ciljevi što će svakako doprineti i razvoju kriminologije na ovim prostorima.

Natalija Lukić